

ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ

ΑΘΗΝΑ

Στη μικρή κοιλάδα του Ηριδανού, στη βορειοδυτική παρυφή της αρχαίας πόλης, στο «κάλλιστον προάστειον» του Θουκυδίδη, εκτεινόταν ο περίφημος δήμος των Κεραμείων, ο Κεραμεικός. Μέχρι τα Μηδικά η κοιλάδα του Ηριδανού ήταν μια εκτεταμένη, ήσυχη νεκρόπολη με κάποια ταπεινά κεραμικά εργαστήρια που δεν άφραναν ίχνη. Με την οικοδόμηση του τείχους και των δύο σημαντικότερων πυλών – της Ιεράς Πύλης και του Διπύλου – στη συγκεκριμένη θέση, η πόλη απέκτησε ασφάλεια και ένα επιβλητικό «πρόσωπο» προς δυσμάς, πολεοδομικές ενότητες με εντυπωσιακά οικοδομήματα, αλλά και το πιο επίσημο νεκροταφείο της.

Στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού μπορεί κανείς να θαυμάσει το καλύτερα διατηρημένο και πιο διδακτικό τμήμα του τείχους της αρχαίας Αθήνας, από όλα όσα διατηρούνται επισκέψιμα στη σύγχρονη πόλη (αρ. 1-2). Η παλαιότερη φάση του τμήματος του τείχους στον Κεραμεικό ανάγεται στο 478 π.Χ., όταν μετά τη μάχη των Πλαταιών, ο Θεμιστοκλής, διορατικός στρατηγός και προικισμένος πολιτικός, πίεσε τους Αθηναίους να τεϊχίσουν εκ νέου την πόλη τους. Κατά τον Θουκυδίδη, η Αθήνα οχυρώθηκε «εις ολίγον διάστημα χρόνου [ενός μόλις έτους] με ένα νέο τείχος που περιέλαβε και διέυρυνε την πόλη προς όλες τις κατευθύνσεις» (Θουκ. Ι. 93, 2, μετάφραση Ελ. Βενιζέλου). Για την οικοδόμησή του χρησιμοποιήθηκαν ακόμη και επιτύμβια γλυπτά και στήλες που σήμερα κοσμούν το Μουσείο του Κεραμεικού, αλλά και το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Με την ανοικοδόμηση του ευρύτερου θεμιστόκλειου περιβόλου, που είχε συνολικό μήκος 43 στάδια (δηλαδή 6.450 μ., από τα οποία τα 200 περίπου σώζονται στον Κεραμεικό), ο ενιαίος και εκτός των τειχών δήμος των Κεραμείων διαιρέθηκε στον Έσω και στον Έξω Κεραμεικό – στο άστυ

και στην ύπαιθρο χώρα. Η συγκεκριμένη γραμμή άμυνας της πόλης διατήρησε την ίδια χάραξη με διαδοχικές επισκευές και ανοικοδομήσεις επί μία χιλιετία, ως τον 6ο αι. μ.Χ.

Στην πορεία του τείχους που διατρέχει τον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού με γενική κατεύθυνση από βορειοανατολικά προς νοτιοδυτικά ανοίγονται δύο πύλες: οι Θριάσιες Πύλες ή Δίπυλοι (αρ. 3) και η Ιερά Πύλη (αρ. 4). Τη θέση τους καθόρισαν λόγοι λειτουργικοί και ταυτόχρονα θρησκευτικοί. Πολύ πριν από τη δημιουργία του θεμιστόκλειου περιβόλου, η πομπή των Παναθηναίων και ο «Ιακχος» (προς την Ελευσίνα) οργανώνονταν και ξεκινούσαν η πρώτη από την περιοχή του μετέπειτα Διπύλου και ο δεύτερος από την περιοχή της Ιεράς Πύλης διατρέχοντας προϋπάρχουσες πανάρχαιες αρτηρίες: τον Δρόμο ή Κεραμεικό, που οδηγούσε στο προάστιο της Ακαδήμειας, στη Θρία [δήμο της Ελευσίνας που έδωσε και το όνομα στην πύλη], στο Θριάσιο πεδίο και πιο πέρα στην Πελοπόννησο και την Ιερά ή Ελευσινιά Οδό αντίστοιχα, όπως γνωρίζουμε ότι ονομάζονταν οι δύο δρόμοι από την κλασική περίοδο κ.ε.

Η Ιερά Οδός έχει τεκμηριωμένη χρήση ήδη κατά τη γεωμετρική περίοδο. Παράλληλα με την οδό έφρεο ο Ηριδανός, γεγονός που ελήφθη υπόψη κατά το σχεδιασμό της Ιεράς Πύλης με την ευθυγράμμιση και τον εγκλιβωτισμό της κοίτης του. Όλο το μήκος της Ιεράς Οδού ήταν πλαισιωμένο με ταφικά μνημεία και συστάδες παρόδιων τάφων, που χρονολογούνται από τα πρώιμα αρχαϊκά ως τα ρωμαϊκά χρόνια, ενώ στην πορεία της έχουν, επίσης, εντοπιστεί επάλληλα τμήματα αρχαίων οδοστρωμάτων, εργαστήρια, γέφυρες και ιερά. Στο εντός των τειχών τμήμα της έχουν ανασκαφεί τρεις πολυτελείς ιδιωτικές κατοικίες των κλασικών χρόνων με μακραίωνη χρήση (αρ. 5). Εμπρός από το υπαίθριο αρχαϊκό

τέμενος του Τριτοπατρείου (αρ. 6) η Ιερά Οδός διακλαδιζόταν σε δρόμο με κατεύθυνση προς τη Μουνυχία, την αποκαλούμενη σήμερα Οδό των Τάφων, επειδή στα κράσπεδα της αποκαλύφθηκαν οικογενειακοί ταφικοί περιβολοί των ώριμων και ύστερων κλασικών χρόνων με τα καλύτερα διατηρημένα και πολυτελέστερα ταφικά μνημεία στο σύνολο του αρχαιολογικού χώρου.

Το Δίπυλον (διπλή πύλη, διπλή είσοδος), στο βορειότερο τμήμα του τείχους του Κεραμεικού, ήταν η μεγαλύτερη πύλη του αρχαίου κόσμου, με εμβαδόν 1.800 τ.μ., και η μνημειωδέστερη είσοδος στην πόλη. Η τεράστια αυλή του Διπύλου και ο Δρόμος εμρρός από αυτή φιλοξενούσαν τις επίσης τελετές προς τιμήν των νεκρών, τους αγώνες και την εκφώνηση επιτάφων λόγων προς τιμήν των πεσόντων στους πολέμους, που ενταφιάζονταν στο Δημόσιο Σήμα. Η οδός ήταν γνωστή στην εντός του άστεως διαδρομή της ως Οδός των Παναθηναίων και εκεί σχηματιζόταν και ξεκινούσε η πομπή των Παναθηναίων, πριν από την κατασκευή του Πομπείου, στο τέλος του 5ου αι. π.Χ. Σε επαφή με την εσωτερική – προς την πόλη – πλευρά του Διπύλου, μια μεγάλη κρήνη (αρ. 7) δρόσιζε τους διαβάτες και τα ζώα τους και ύδρευε ένα τμήμα της πόλης.

Λίγο μετά την πτώση των Τριάκοντα Τυράνων (403 π.Χ.) και πριν από την ανακαίνιση του τείχους από τον Κόνωνα (394 π.Χ.) κατασκευάστηκε στον κενό χώρο μεταξύ των δύο πυλών ένα μεγάλο επίμηκες δημόσιο οικοδόμημα, που παρουσιάζει την αρχιτεκτονική διαμόρφωση ενός αρχαίου Γυμνασίου: το Πομπείο (αρ. 8). Διαθέτει μνημειώδες πρόπυλο, περίστυλη αυλή και μια σειρά τετράγωνων αιθουσών συμποσίου στη δυτική και βόρεια πλευρά του και, όπως μαρτυρά το όνομά του, προοριζόταν να εξυπηρετεί τις ανάγκες της εορτής των Μεγάλων Παναθηναίων, κάθε τέσσερα χρόνια, στα μέσα Αυγούστου. Το κτήριο καταστράφηκε σχεδόν ολοκληρωτικά από τους Ρωμαίους του Σύλλα (86 π.Χ.) και αντικαταστάθηκε από ένα διώροφο «κτίριο αποθηκών», το οποίο επίσης, αφού καταστράφηκε εντελώς από τους Έρουλους (267 μ.Χ.), αντικαταστάθηκε από δύο παράλληλες, αντικριστές στοές με κοινή είσοδο.

Εκτός των τειχών αναπτύσσονται δημόσια οικοδομήματα, ιερά και εργαστήρια, κυρίως όμως η νεκρόπολη των κλασικών χρόνων. Κατά την αρχαϊκή εποχή μεγάλοι τύμβοι (αρ. 9) σημαίνουν τη θέση ταφής αριστοκρατικών γενών, ενώ ορισμένοι διατηρούνται σε χρήση και στα χρόνια της Δημοκρατίας. Κατά τον 5ο και κυρίως κατά τον 4ο αι. π.Χ. τα κράσπεδα των οδών καταλαμβάνουν οικογενειακοί ταφικοί περιβολοί με περιποιημένη πρόσοψη που στεφανώνεται από επιτύμβια μνημεία εξαιρετικής τέχνης, τα οποία διέσωσαν στους αιώνες τις εξιδανικευμένες μορφές Αθηναίων και Αιθιδών, όπως π.χ. ο νεαρός ιππείας Δεξίλεως και η Ηγησώ (αρ. 10-12), αλλά και ξένων, όπως η οικογένεια του Αγάθωνος από την Ηράκλεια του Πόντου, του Φιλοξένου από τη Μεσσήνη κ.ά. Ένας μακρόστενος περιβολός από ορθογώνιες λιθοπλίνθους στη νότια παρυφή του Δρόμου ταυτίζεται με τον τάφο των Λακεδαιμονίων πολεμάρχων (αρ. 13) που σκοτώθηκαν στον Πειραιά το 403 π.Χ. σε μάχη με τους Δημοκρατικούς, με αρχηγό τον Θρασύβουλο, και ετάφησαν «πρὸ τῶν πυλῶν ἐν Κεραμεικῷ» (Ξενοφώντας *Ελληνικά*, II, 4, 33). Δυτικότερα, στο πέρας του αρχαιολογικού χώρου, μισοχωμένος κάτω από τη σύγχρονη οδό Πειραιώς, βρίσκεται ένας από τους επιβλητικότερους ταφικούς περιβολούς του τέλους του 5ου αι. π.Χ., που φέρει τη συμβατική ονομασία «ταφικό οικοδόμημα στον τρίτο όρο». Κάτω από τις σύγχρονες οδούς Πειραιώς, Σαλαμίνας, Πλαταιών και Λεωνίδου συνεχίζονταν τα δημόσια ταφικά οικοδομήματα των εν πολέμω πεσόντων, αλλά και του Περικλέους, του Χαβρία, του Φορμίωνα, του Σόλωνος, των Τυραννοκτόνων και του Κλεισθένους (Παισιανίας I, 29), το επονυμαζόμενο «Δημόσιον Σήμα», «Πολυάνδριον» ή «Μνήμα».

Σε επαφή σχεδόν με τον Τάφο των Λακεδαιμονίων βρίσκεται το λουτρό (βαλανείο) των μέσων του 5ου αι. π.Χ. (αρ. 14), το οποίο αναφέρουν ο Αριστοφάνης στους *Ιππείς* και ο ρήτορας Ισαίος, ενώ ανατολικότερα διατηρείται ένα διδακτικό παράδειγμα κεραμικού κλιβάνου των ελληνιστικών χρόνων και ένας ναΐσκος του ύστερου 4ου αι. π.Χ. που σχετίζεται πιθανότατα με τη λατρεία της Αθηνάς.

Νοτιότερα, στην είσοδο της Ιεράς Πύλης, μπροστά από τον νοτιοδυτικό της πύργο, στην αρχή της οδού προς την Ελευσίνα, είχε ιδρυθεί κατά τον 5ο αι. π.Χ. μικρό τέμενος με μαρμάρινο βωμό πάνω σε μαρμάρινη βάση που ίσως ανήκε στη θεά Δήμητρα, ενώ λίγο δυτικότερα τριγωνικό τέμενος, αφιερωμένο σε άγνωστη μέχρι στιγμής θεότητα. Ακριβώς πάνω στο δίστρατο της Ιεράς Οδού με την Οδό των Τάφων βρίσκεται το λεγόμενο Τριτοπατρείο (αρ. 6), ένα υπαίθριο ιερό τέμενος του 6ου αι. π.Χ. για τη λατρεία των Τριτοπατρών.

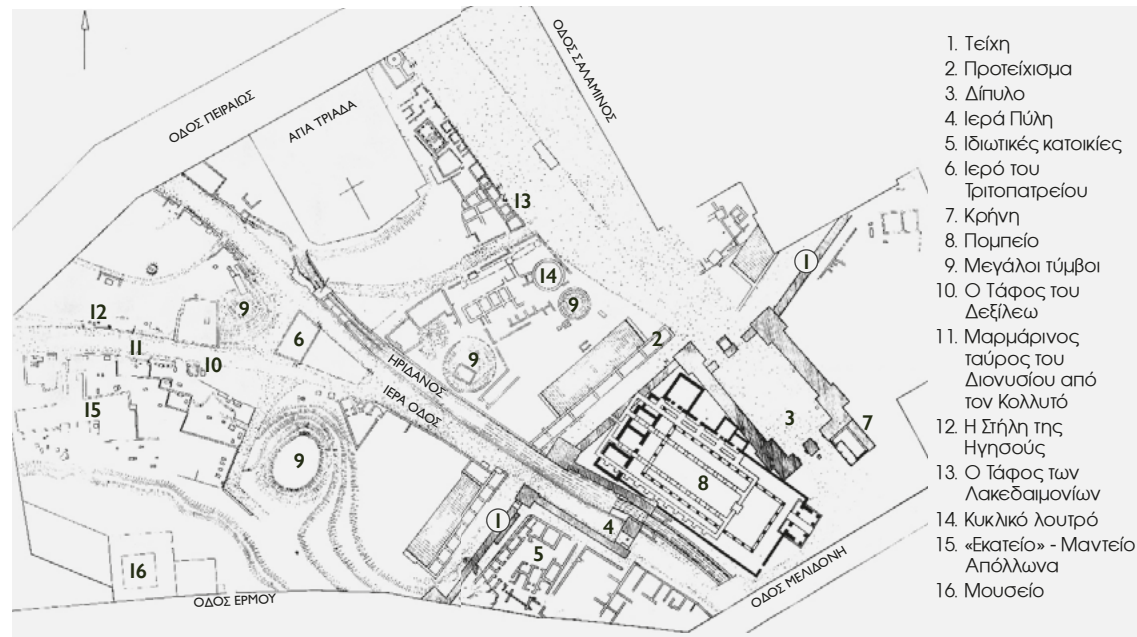
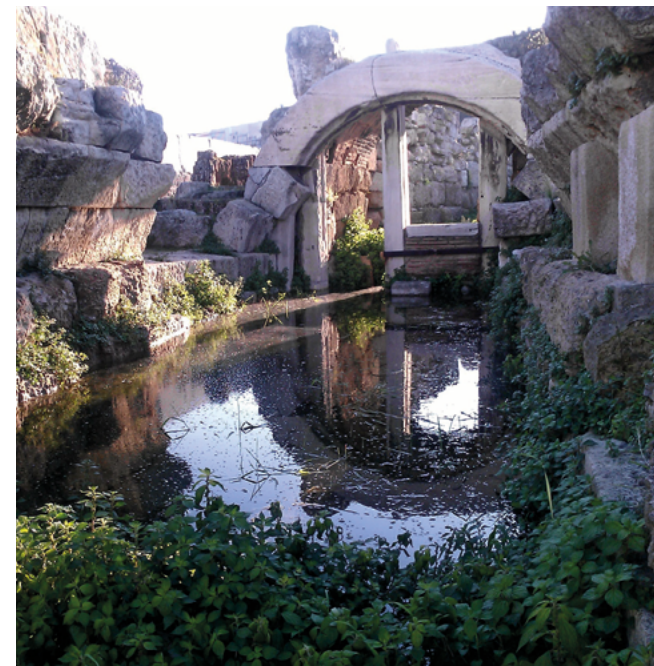

Στα βόρεια του Μουσείου, ακριβώς κάτω από την πυκνή συστάδα των επιτύμβιων κιονίσκων που έγιναν δημοφιλή ως σήματα τάφων μετά την περιοριστική διάταξη του Δημητρίου Φαληρέως (317-307 π.Χ.) κατά της πολυτέλειας των μνημάτων, εκτίθεται ένα τέμενος που η παλαιότερη έρευνα θεωρούσε ιερό της Εκάτης. Νέα δεδομένα, ωστόσο, επιβεβαιώνουν ότι ήταν αφιερωμένο μάλλον στην Αρτέμιδα Σωτήρα και στον αδελφό της, Απόλλωνα (αρ. 15). Μάλιστα, εκεί λειτουργούσε το μόνο γνωστό μαντείο στην Αθήνα, όπως μαρτυρά επαναλαμβανόμενη επίκληση στον Απόλλωνα Παιάνα, η οποία βρέθηκε μέσα σε πηγάδι που ήταν σφραγισμένο κάτω από μαρμαρίνη ανεστραμμένη λήκυθο-«ομφαλό».

Οι ανασκαφές στον Κεραμεικό ξεκίνησαν την άνοιξη του 1863 και συνεχίστηκαν από την Αρχαιολογική Εταιρεία ως το 1913, οπότε πέρασαν στη δικαιοδοσία του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, που τις διευθύνει ως σήμερα. Τα παλιότερα ευρήματα των ανασκαφών εκτίθενται

στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, ενώ το 1938 εγκαινιάστηκε το μικρό Μουσείο στον αρχαιολογικό χώρο (αρ. 16), στο οποίο παρουσιάζονται ορισμένα από τα σπουδαιότερα ευρήματα των ανασκαφών, αρθρωμένα κατά χρονολογικές ενότητες.

Στη σταά εμπρός από το Μουσείο και κατά μήκος της πίσω (βόρειας) πλευράς του εκτίθενται επιτύμβια μνημεία του 4ου κυρίως αι. π.Χ., στην πρώτη αίθουσα και στο αίθριο τα γλυπτά των αρχαίων και των κλασικών χρόνων και στις μακρόστενες αίθουσες περιμετρικά του αιθρίου κτερίσματα τάφων από τους προϊστορικούς χρόνους ως την Ύστερη Αρχαιότητα. Η προθήκη 10 φιλοξενεί ευρήματα των ανασκαφών του καταργημένου σταθμού του μετρό «Κεραμεικός», στη συμβολή των οδών Πειραιώς και Ιεράς, πιο αξιοσημείωτα των οποίων είναι όσα ταυτίζονται με την ομαδική ταφή των νεκρών του λοιμού που εξολόθρευσε τους Αθηναίους το καλοκαίρι του 430/429 π.Χ. Η προθήκη 15 τέλος, περιλαμβάνει ευρήματα ενδεικτικά του ιδιωτικού και του δημόσιου βίου των αρχαίων Αθηναίων, κυρίως από την περιοχή των οικιών στα νότια της Ιεράς Πύλης (αρ. 5). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν, επίσης, λίγα ενδεικτικά όστρακα οστρακισμού με ονόματα γνωστών Αθηναίων που υπέστησαν τη δοκιμασία του οστρακισμού κατά τον 5ο αι. π.Χ., προερχόμενα από ένα σύνολο 9.500 περίπου οστράκων, πολλά από τα οποία βρέθηκαν πεταμένα εμπρός από το προτείχισμα, καθώς και ορισμένα μολύβδινα ελάσματα με στοιχεία του αθηναϊκού ιππικού των ελληνοιστικών χρόνων, που είχαν απορριφθεί μέσα σε πηγάδι του Διπύλου.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Ενημερώνουμε τους επισκέπτες ότι απαγορεύεται αυστηρά:

(Ν. 3028/2002 και ΦΕΚ 88/Β/23.1.2004)

- η μετακίνηση και η απομάκρυνση από τον αρχαιολογικό χώρο/μουσείο, καθώς και η κάθε είδους φθορά αρχαίου έργου (π.χ. λίθινων, πήλινων, μεταλλικών κ.ο.κ.). Οι παραβάτες διώκονται αυστηρά, σύμφωνα με τις διατάξεις του αρχαιολογικού νόμου (Ν. 3028/2002),
- η συλλογή, απομάκρυνση ή φθορά οποιουδήποτε αντικειμένου, φυσικού ή και σύγχρονου,
- η κατανάλωση τροφών και ποτών και το κάπνισμα,
- η ρύπανση κάθε μορφής,
- η είσοδος σε άτομα που βρίσκονται υπό την επήρεια ουσιών (οινοπνευματώδη ποτά, ναρκωτικά),
- η οποιαδήποτε συμπεριφορά, περιβολή ή δραστηριότητα, η οποία δεν είναι συμβατή με τον χαρακτήρα του αρχαιολογικού χώρου και του μουσείου,
- η φωτογράφιση/βιντεοσκόπηση άπρεπων ή δυσφημιστικών σκηνών,
- η είσοδος ζώων, πλην σκύλων που συνοδεύουν ΑμεΑ,
- η είσοδος οχημάτων, με την εξαίρεση οχημάτων πρώτης ανάγκης και αυτών που εξυπηρετούν τη διεξαγωγή αρχαιολογικών έργων.

Παράλληλα οι επισκέπτες αρχαιολογικών χώρων και μουσείων, καθώς και οι ξεναγοί οφείλουν:

- να συμμορφώνονται με τις οδηγίες και τις υποδείξεις του προσωπικού,
- να ακολουθούν τη σήμανση και τις διαμορφωμένες διαδρομές,
- να μην εισέρχονται εντός περιστοιχισμένων χώρων,
- να μην αγγίζουν τα καλλιτεχνικά δημιουργήματα που είναι ενσωματωμένα σε μνημεία ή εκτεθειμένα στον χώρο ή το μουσείο,
- να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στα σημεία που παρουσιάζουν επικινδυνότητα ή εκτελούνται αναστηλωτικές και τεχνικές εργασίες.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΣΗ-ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΗΣΗ

(ΦΕΚ: 1138/Β/10.4.2012, 3046/Β/30.12.2011 και 648/Β/7.3.2012)

- Η φωτογράφιση με απλή φορητή ερασιτεχνική μηχανή χωρίς φλας, καθώς και η βιντεοσκόπηση με ερασιτεχνικές μηχανές τύπου VHS ½ ιντσών ή με ψηφιακές μηχανές επιτρέπονται δωρεάν, εφόσον δεν πραγματοποιούνται για επαγγελματικούς σκοπούς.
- Οι φωτογραφήσεις με επαγγελματική μηχανή, οι επαγγελματικές κινηματογραφικές βιντεοσκοπήσεις, με ή χωρίς παρεμβολή προσώπων, καθώς και οι αεροφωτογραφήσεις και αεροκινηματογραφήσεις, για πολιτιστικούς, εκπαιδευτικούς ή διαφημιστικούς σκοπούς επιτρέπονται μόνο μετά από ειδική άδεια και καταβολή τελών.
- Η φωτογράφιση με φλας στα μουσεία απαιτεί ειδική άδεια.

Η μη τήρηση των ανωτέρω δικαιολογεί την απομάκρυνση του επισκέπτη από τον αρχαιολογικό χώρο και το μουσείο.

ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΑΜΕΑ

Ο αρχαιολογικός χώρος είναι μερικώς προσβάσιμος σε ΑμεΑ με αμαξίδιο, με τη βοήθεια συνοδού. Το Μουσείο είναι πλήρως προσβάσιμο.

ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ

ΑΘΗΝΑ

i Ερμού 148, 105 53 Αθήνα
Τ: 210 3463552

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΤΑΠ, ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΑ, ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΟΠΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΕΛΕΝΗ ΣΠ. ΜΠΑΝΟΥ,
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΜΠΟΥΡΝΙΑΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ,
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΜΠΟΥΡΝΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού
και Αθλητισμού

ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ
www.tap.gr

ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
MONUMENTS AND MUSEUMS OF GREECE
e-Ticketing system

